

Po stopách spoločnej histórie 20. storočia - Funkcionalizmus
Výhradnú zodpovednosť za obsah tejto publikácie nesú jej autori a nedá
sa stotožniť s oficiálnym stanoviskom Európskej únie

FUNKCIONALIZMUS

STAVEBNÝ ROZVOJ MESTA TRENČÍN

V ROKOCH PRVEJ ČSR 1918 - 1939

DOC. ING. ARCH. JANKA BETÁKOVÁ, PHD

2025

STAVEBNÝ ROZVOJ MESTA TRENČÍN V ROKOCH PRVEJ ČSR 1918 - 1939

19. stor. PREMENY provinčného mesta na priemyselné mesto

- Špecifické objekty potrebujúce špecifické vybavenie
- Rozvoj dopravy a infraštruktúry , špecifické účelové stavby
- Vojenské objekty a sklady
- Verejná nemocnica
- Rodinné domy,
- Rozširovanie technickej infraštruktúry i kultúrno-obchodnej vybavenosti mesta

1907 LEO KUBINSZKÝ

prednosta stavebného referátu

oficiálny stavebno- technický orgán mesta, ktorý neskôr podliehal mestskej rade, koordinátor stavebných aktivít výstavby mesta

- zmysel pre dejiny a cit pre krásu
- premyslenejšia koncepcia komplexného rozvoja rozvoja mesta – nerealizovala sa
- Po páde monarchie – rozpad trhu, vzťahov a väzieb aj odchod stavebných odborníkov okolo mestského stavebného referátu

1916 Ing. J. REISS

koordináčná činnosť medzi vojenským erárom a záujmami mesta

1920 - 1945 Ing. ODON BLAŽEK

- **Vznik 1. ČSR - nové vzťahy a podmienka pre urbanistický i stavebno-technický rozvoj mesta**
- Obdobie od vzniku 1. ČSR až do 1929- komplikované hospodárske pomery – omedzený rozvoj, úrady a vojsko, útlm stavebnej činnosti
- Trenčín – 10 000 obyvateľov
- 20. roky – neistota, nezáujem investovať, útlm stavebných aktivít, komerčné podmienky pre stavebníctvo
- Pridružené obce ešte aj po 1. svetovej vojne tvorili samostatné katastrálne, administratívno správne sídelné jednotky
1920 Adalbetr Csáztko dostavba komplexu kláštora piaristov- dlhy, bankrot firmy
- Zaniká župa – vzniká okres
- Noví spolupracovníci - Staviteľ *Václav Pazdera* – bývalý taliansky legionár,
Stavebný inžinier *Gustán Dohnány*

Rekonštrukcia hotela Tatra,
konfiškát po nezaplatených dlhoch 1. ČSR
nová Slovenská hotelová spoločnosť -
rekonštrukcia, projektové a stavebné práce
Václav Pazdera

Investor – Tatrabanka – najväčší podiel

Kasíno Zlatý baran – Konfiškát
Kino Zora, tlačiareň

**Stavba budovy finančných
úradov** v mestskom parku

Budova novej pošty

1930 Koniec 20. rokov, parcely po
dvoch zbúraných meštianskych domoch

Projektant – ostravský architekt Ing.
Pasteka,

Staviteľ- pražská firma Ing. Otakar
Nekvasil

BUDOVA NOVEJ RADNICE

1933- 1934

Súťaž na budovu novej radnice vyhral bratislavský architekt českého pôvodu **Ing. arch. Vojtech Šebor**,

podľa ktorého budovu v rokoch 1933-34 aj postavili.

V rámci železobetónového skeletu rozvinul jednoduchý dispozičný trojtrakt. Vstupné priestory tvorí štylizované modernistické podlubie, z ktorého sa vstupuje do širokej vstupnej chodby a schodiskovej haly. Na prvom poschodí úradu sa nad vstupnými priestormi nachádza zasadacia sieň s prevýšenými francúzskymi oknami orientovanými do námestia. Vonkajšie pôsobenie mestského úradu je založené na klasicizujúcej symmetrickej kompozícii.

- Z miestnych staviteľov väčšie stavby realizoval staviteľ talianskeho pôvodu **Romulo Cicutto**.
- Vznikajú nové firmy, prežívajúce z čias monarchie krachujú. Vzniká nová generácia komerčne orientovaných stavebných podnikateľov – monopolné postavenie na trhu, ale neochota pracovať v čestných funkciách či slabo platených úväzkoch pre mesto
- Podnikatelia **Čevela a Ročák** – rodinné domy, obytné byty, živnostenských a remeselných prevádzok, dielničiek a zariadení, ktoré nevyžadovali mimoriadne nároky na technickú výtvarne – architektonickú a mestotvornú hodnotu
- ***Noví spolupracovníci mestského stavebného referátu***
Alexander Maráky (1887 – 1942) - do roku 1941 výkonný mestský stavebný technik,
- Budova bývalého finančného úradu (mestský park),
 1928-38 – menšie stavby rodinných domov a účelových objektov
- **Ján Barytus, Dominik Filipp, Gustáva Dohnányho** - podnikatelia, občasná pomoc mestu

ING. ARCH. FERDINAND SILBERSTEIN SILVAN

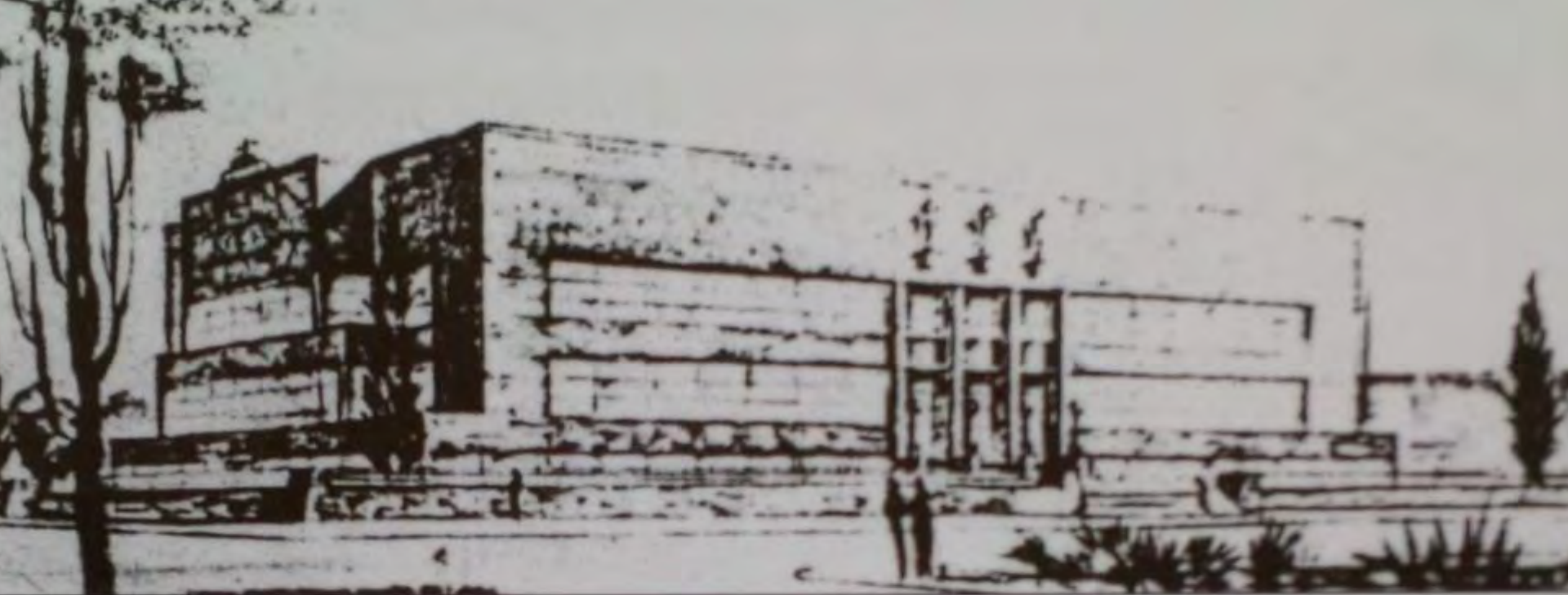
21.12.1902 Sered' - 24.11. 1983 Sidney

od 1931 savebný poradca mesta Trenčín

V jeho tvorbe je čitateľný výraz základných funkcií v architektonicky komponovaných, posúvaných a gradovaných blokoch hmoty budovy. Biela architektúra oživená materiálom skla alebo keramiky.

Pre jeho kompozičný princíp je charakteristická tz. „rozložitost“ hmôt v priestore – zdôraznenie horizontality a dostatočného priestoru, v ktorom sa objekt nachádza. I keď niekde pracuje i s kompozíciou na strednú os, oveľa väčšmi uprednostňuje zdôrazňovanie nároží, kam umiestňuje aj vstupy.

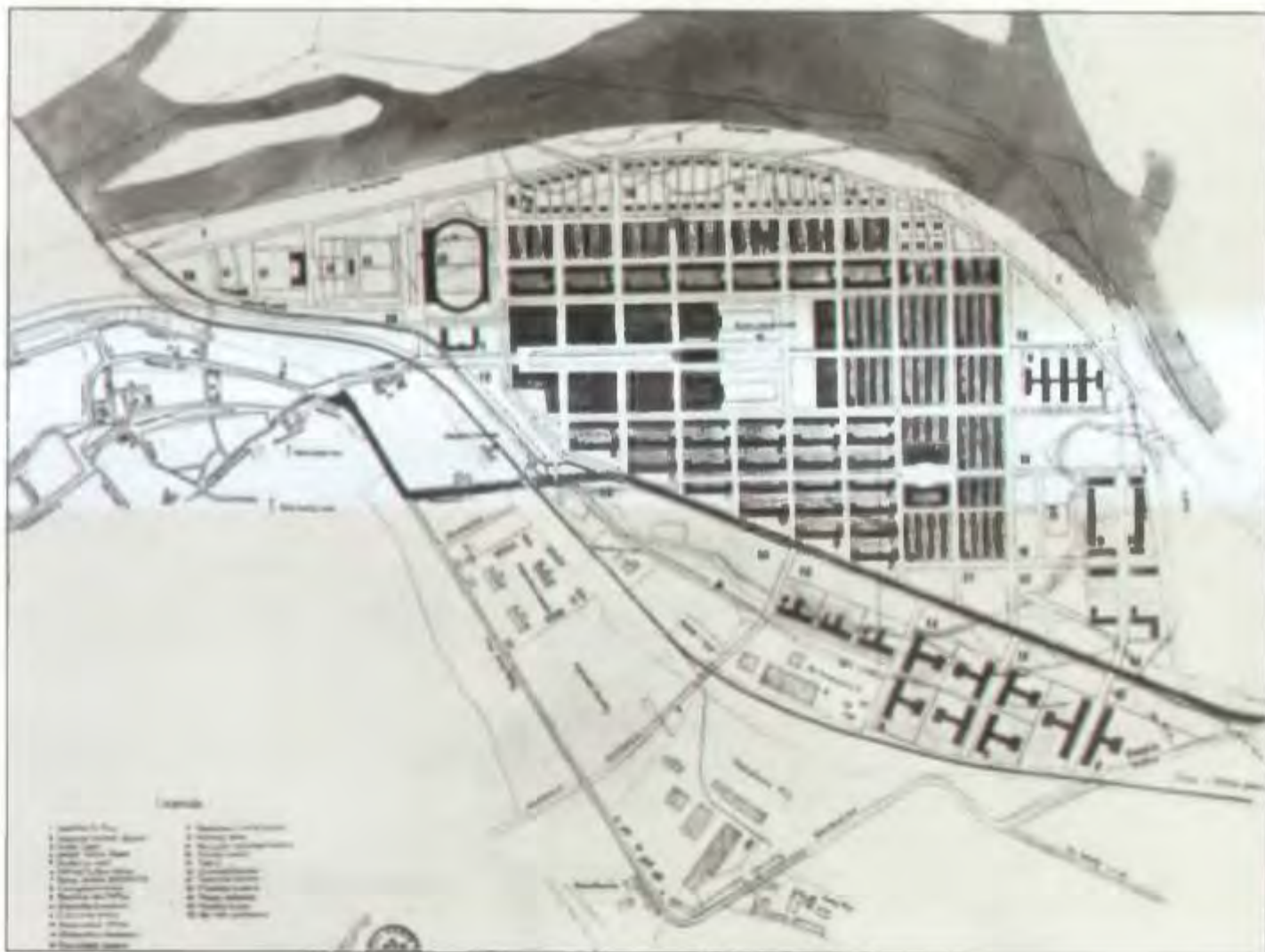
URBANISTICKÁ KONCEPCIA HORNEJ SIHOTE

- Územie vymedzené SV od mesta vymedzené S váhom, J kubranským potokom a štátnou železnicou, z V katasrtálnou hranicou obce Kubra
- Využitie územia v r. 1911 vojenské cvičisko, futbalový štadión, mestské a súkromné pozemky , využívané ako role a zíhrady, mlyn v blízkosti vtedajšej železničnej stanice, vojenské sklady pri železničnej stanici
- Koncom 20. rokov bolo postavených niekoľko rodinných domov v mieste dnešnej Švermovej ulice (Popolová) k križovaní Jiráskovej a Viestovej
- 29. 05. 1923 Vypísanie ideovej súťaže
- 22.12. 1923 Štátny notársky úrad mesta Trenčín požiadal listom Expozitúru na úpravu rieky Váh v Trenčíne o zakreslenie regulačnej čiary rieky Váh, t.j. čiary budúcej hrádze, pričom sa odvoláva na rozhodnutie mestskej rady zo dňa 15.12. 1923 a zdôvodňuje potrebu plánu pre vypísanie predmetnej súťaže.
- V roku 1931 architekt Silberstein spolu s trenčianskym stavebným podnikateľom Romulom Cicuttom predložil starostovi mesta Trenčín Jozefovi Reihelovi návrh na vypísanie urbanistickej súťaže na riešenie územia trenčianskej Hornej Sihote.
- Mestský úrad návrh prijal a súťaž vypísal.

**FERDINAND BALCÁ-
REK, KAREL KOPP,
JOSEF HRUBÝ**

Ocenený súťažný návrh
na regulačný plán Hornej
Sihote v Trenčíne, 1931

Pokiaľ sa radová zástav-
ba chápala ako systémo-
tvorný a absolútny pred-
poklad, vždy to v urbaniz-
me viedlo ku schéme,
ktorá iba nedostatočne
mohla zohľadňovať hod-
noty vyplývajúce zo spo-
ločenskej totality človeka.

HORNÁ SIHOŤ

„Následkom projektového upravenia brehov rieky Váh, bude možno v budúcnosti na Sihoti novú štvrť, ako najpeknejšiu časť mesta budovať a tým by bola odstánená tá nepravidelná situácia, že mesto sa len pozdĺžne smerom k Biskupiciam a veľkej Kubre mohlo vyvinúť a nepravidelnú situáciu dostalo“. (Ideová súťaž na vypracovanie regulačného plánu Hornej Sihote, 29.05. 1923)

PRVÁ ETAPA ZÁSTAVBY HORNEJ SIHOTE 1935-1946

SOKOLOVNĀ

Zástavba začala v roku **1935** výstavbou Sokolovne

1926 - sa ustanovila stavebná komisia,

finančné otázky sa riešili predajom stavebných tehál a stavebných
lósov ako i ďalšími príspevkami.

1931 - výbor rozhodol o kúpe stavebného pozemku na Sihoti

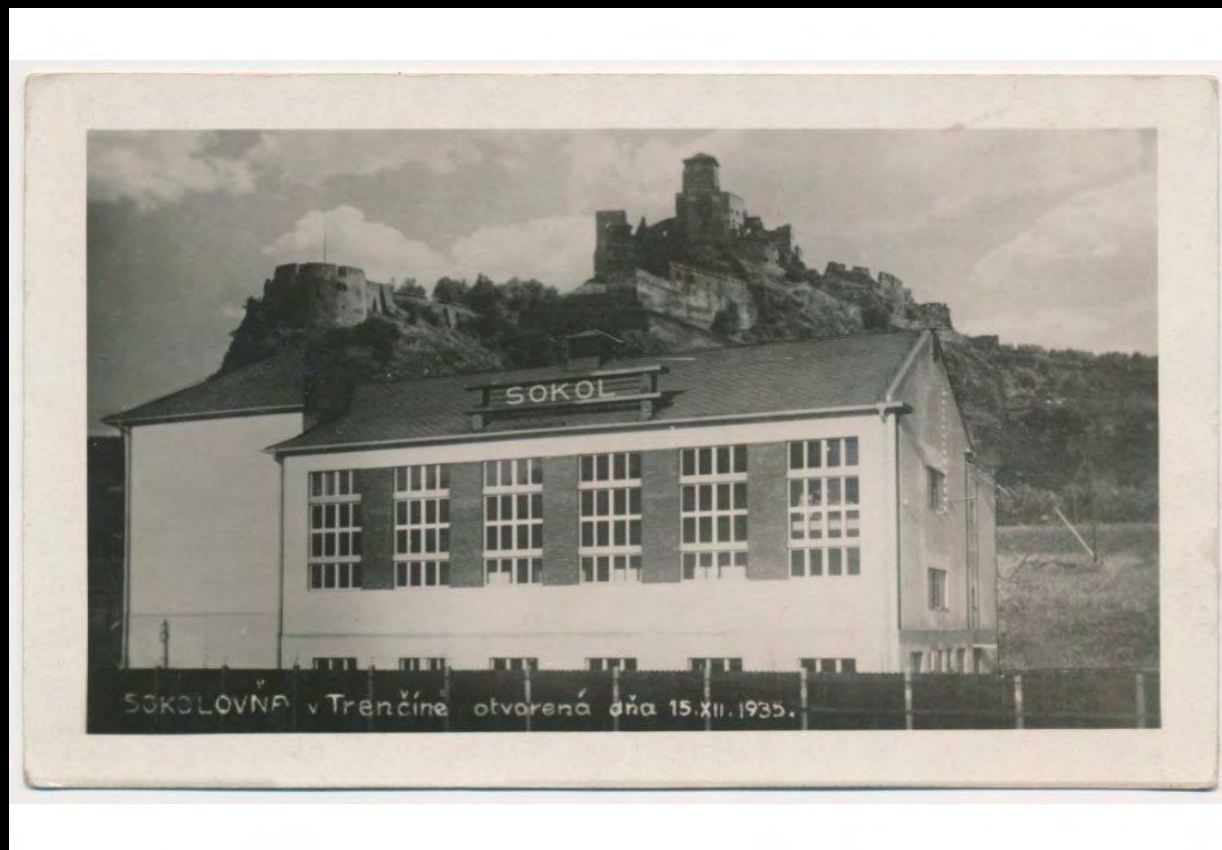
1932 - kúpa pozemku, oplotenie a budovalo sa atletická a volejbalové
 ihrisko.

1935, 1. 5. - sa uskutočnilo *slávnostné položenie základného kameňa*,
pribúdali príspevky, úpisy, dary a výhodná pôžička 150 000 korún.

1935 15. 12. je budova Sokolovne *slávnostne otvorená*

V roku 1939 už mala 426 členov a 39 odborne vyškolených cvičiteľov.

Sokolská činnost v Trenčíně už od svojich začiatkov motivovala obyvateľstvo k spoločenským, občianskym, národným, kultúrnym a samozrejme k športovým aktivitám pri rešpektovaní morálnych zásad života. TJ Sokol tak prispel k oživeniu verejného života v meste.

VELITELSTVO V. ARMÁDNEHO ZBORU 1936-1938

Projektant Ing. arch. Domanský

Realizácia - pražská akciová spoločnosť „ Ing. Otakar Nekvasil a.s.“

21.11. 1936 - 21.11. 1938

Foto : Štátny archív Trenčín

VELITELSTVO V. ARMÁDNEHO ZBORU 1936-1938

V rámci reorganizácie československej brannej moci v lete 1935 bolo v Trenčíne vytvorené Veliteľstvo V. armádneho zboru.

Keďže v tom istom roku začali stavať aj vojenské letisko, a ďalšie ubytovacie objekty v kasárňach na Štefánikovej ulici, vojenské sklady na Skalke a v Nemšovej, vojsko zriadilo v Trenčíne stavebné riaditeľstvo V. armádneho zboru, ktoré sídlilo na Palackého ulici. Až do jeho zániku na jeseň 1938 bol jeho náčelník pplk. Ing. Voborník.

Zástupcovia mesta Trenčín 22. januára 1936 písomnou formou ponúkli Ministerstvu národnej obrany, že mesto Trenčín vlastným nákladom postaví pre Veliteľstvo objekt. Zadarmo dá pozemok a postaví domy pre vojenských gážistov. Náklady si vojenská správa zaplatí v prenájme. MNO s týmto návrhom súhlasilo.

Konkurz na projekt vyhral Ing. arch. Domanský a

Konkurz na realizáciu pražská akciová spoločnosť „Ing. Otakar Nekvasil a.s.“ Okresný úrad v Trenčíne 21.11. 1936 udelil stavebné povolenie a kolaudácia sa uskutočnila 21.11. 1938

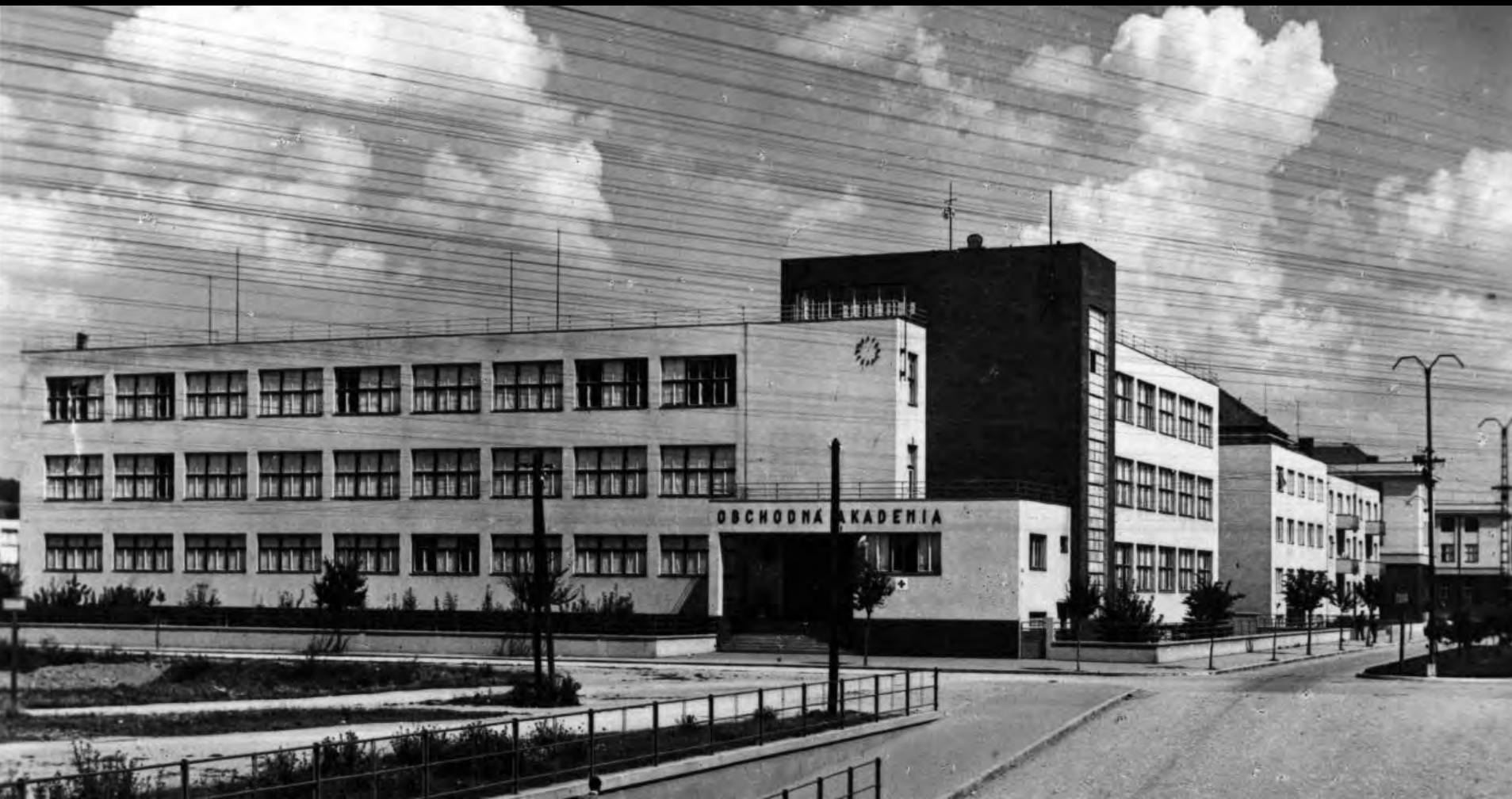
OBCHODNÁ AKADÉMIA 1936

Ferdinand Silberstien

Hranolová skladba hmôt vstupného nárožia a čisté funkcionalistické stvárnenie priečelí zaraduje objekt k architektonicky najvýraznejším svojej doby v meste. Dispozične je škola usporiadaná ako tradičný dvojtrakt s učebňami smerujúcimi na hlavné uličné fasády. Chodba kratšieho krídla je priestrannejšia. Neskôr školu dostavali a blok zo zadnej strany uzavreli.

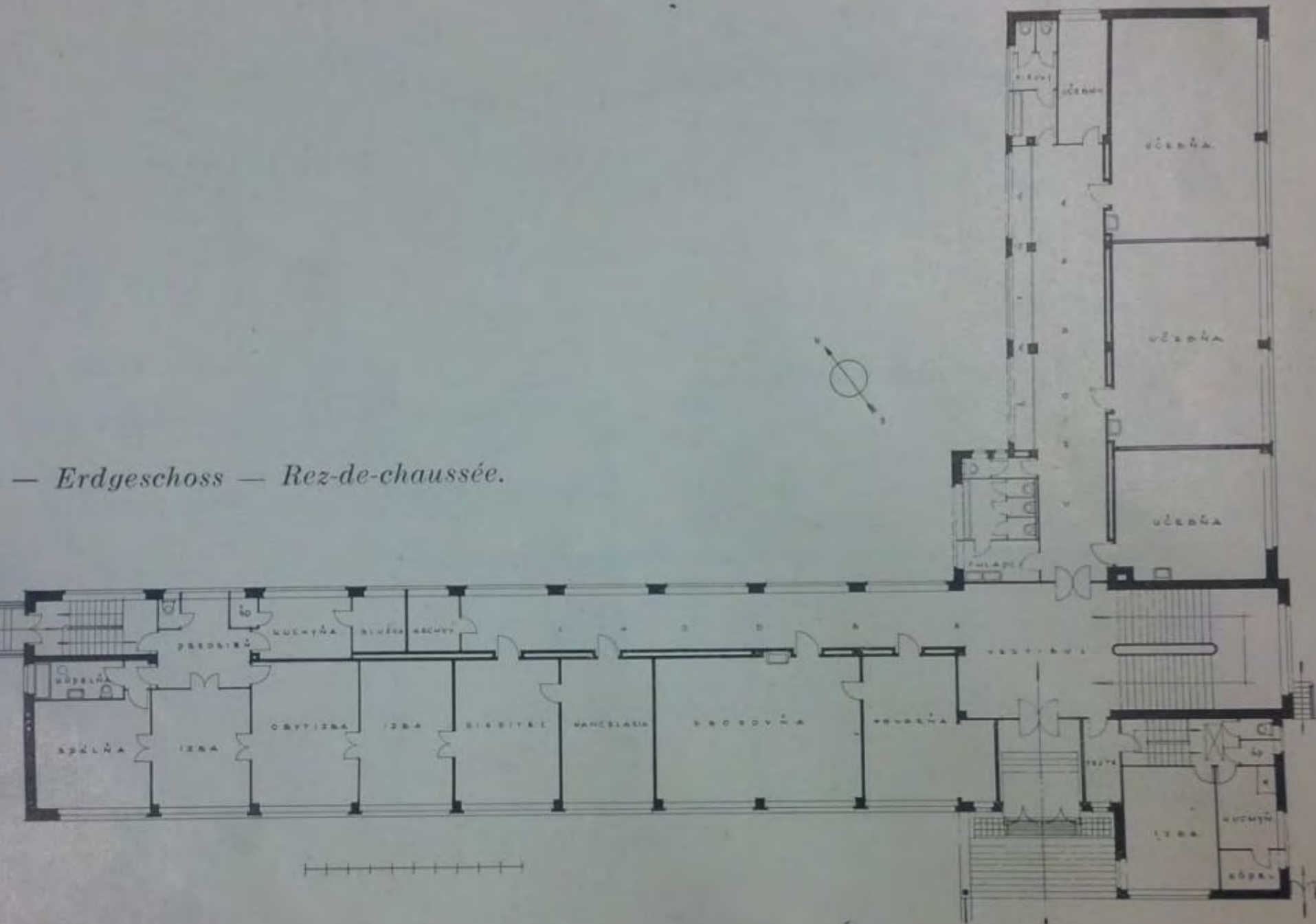

Ferdinand Silberstien 1936

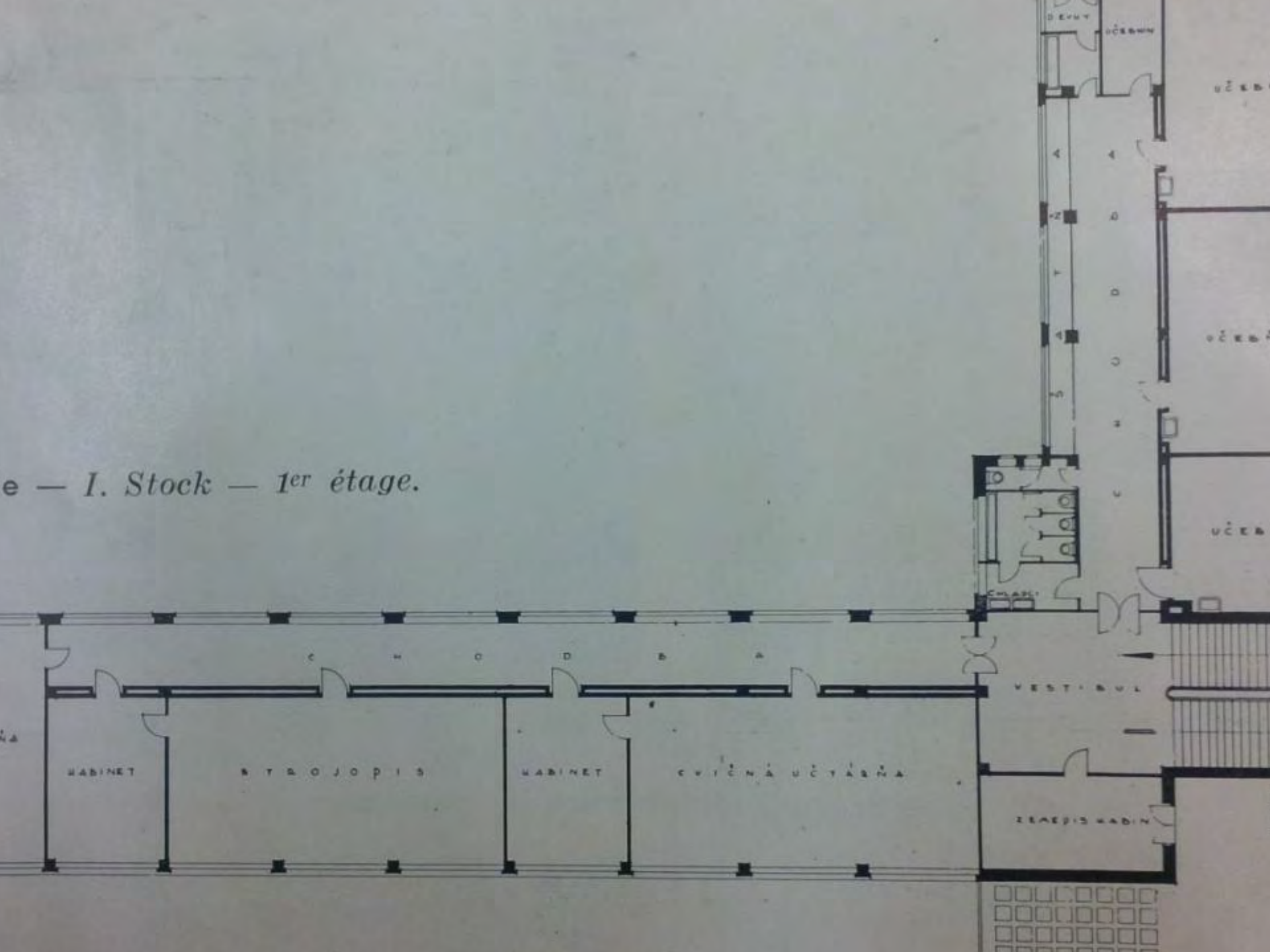
Vrcholom tvorby bola budova Obchodnej akadémie a Mestská sporiteľňa v Trenčíne. V podobnej architektonickej jednote boli vytvorené všetky jeho práce.

— Erdgeschoss — Rez-de-chaussée.

e — I. Stock — 1er étage.

DOMY PRE VOJENSKÝCH GÁŽISTOV 1937

Domy vojenských gážistov sú tri viacposchodové bytovky na Sihoti na Golianovej ul., za vojenským veliteľstvom dve so spoločným dvorom, a tretia od nich južnejšie, oddelená ulicou (myslím že Komenského ul.). Majú dvory aj vonkajšie schodiská na strane bližšej k Váhu; dvory sú oplotené a dnes aj uzamykané.

Strechy sú ploché, v dvoch výškach (stredy sú vyššie).

"Zastupiteľský sbor mesta Trenčína mal mimoriadne zasadnutie 4. februára 1937. Zastupiteľstvo sa rozhodlo odpredať pozemok na Sihoti pre stavbu okresného nájomného domu a to za sľahu 30 kor., investičný poplatok 100 kor. (...) Dlhá debata sa rozvinúla pri otázke zadania vypracovania plánov a rozpočtov stavby obytných domov pre vojenských gážistov a rozhodnutie vyznelo tak, že dľa ideových plánov ing. Silbersteinu vypracuje tieto miestny staviteľ Dominik Filip. (...)"

súvisiaca časť textu, uverejneného v miestnych novinách Trenčan 13.02.1937

Ferdinand Silberstien 1937
Domy vojenských gázistov,
Foto: Štátny archív v Trenčíne

Ferdinand Silberstien 1937
Domy vojenských gážistov,
Foto: Štátny archív v Trenčíne

Ferdinand Silberstien 1937 - 1938

Dom pána Hella s manželkou

Foto: Štátny archív v Trenčíne

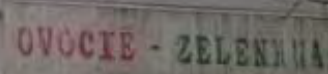
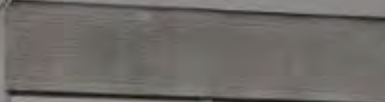
OBYTNÝ DOM V TRENČÍNE NA HORNEJ SIHOTI

1937

Podľa projektu Ferdinanda Silbersteina bola v Trenčíne na Hornej Sihoti postavená dvojpodlažná bytovka so šiestimi bytmi pre pána Ševčíka. Začiatok výstavby 5.4. 1937 a ukončenie 15. 8. 1937.

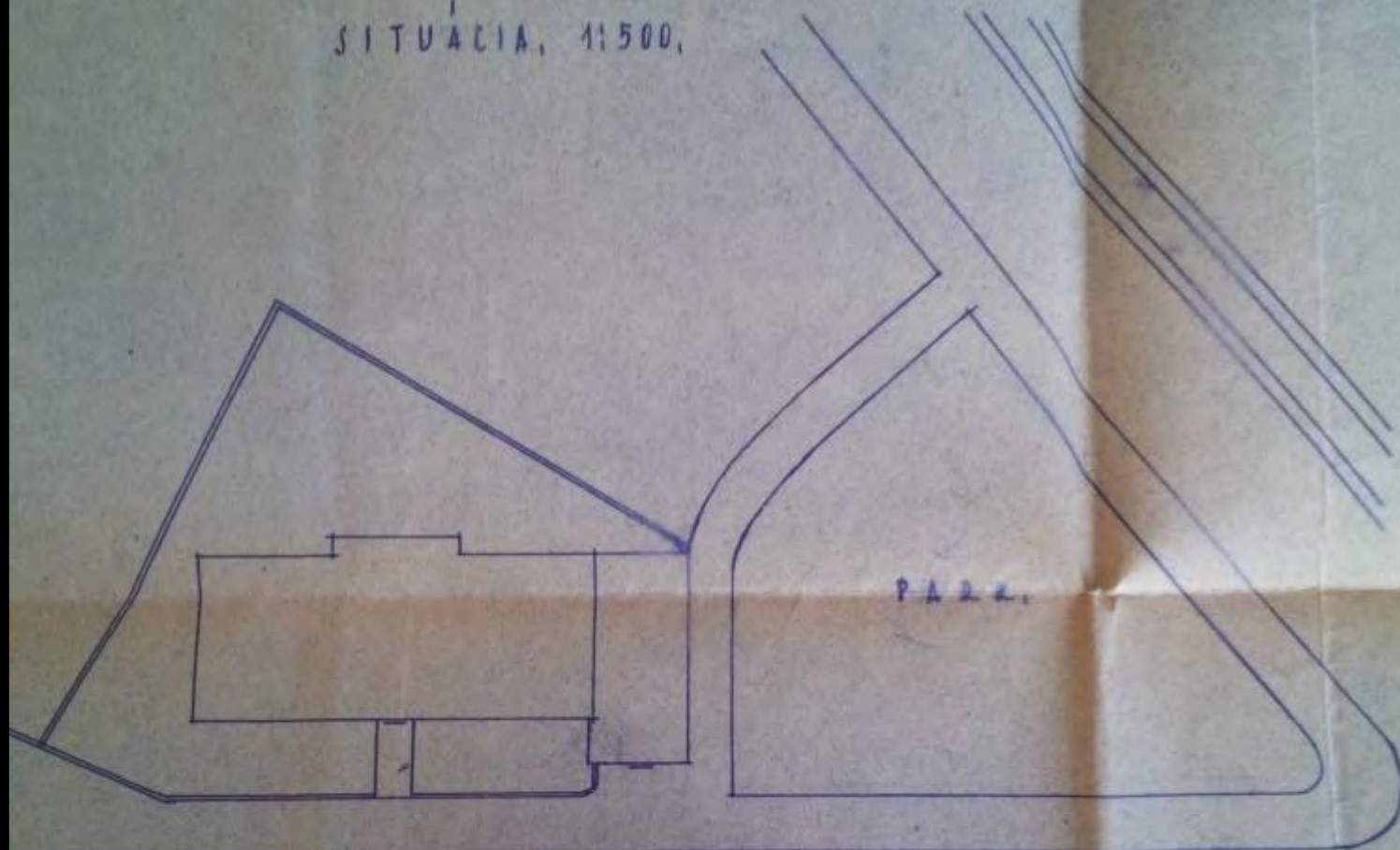
Ševčíkov dom je (idúc od stredu mesta) hneď prvý za podjazdom vpravo, na Rázusovej ul.. Je poschodový, á plochú strechu so strešným balkónom. Engelbert Ševčík bol Moravan došlý počas 1.ČSR, mal známe kníhkupectvo na Sládkovičovej ul.

SITUACIA, 11500,

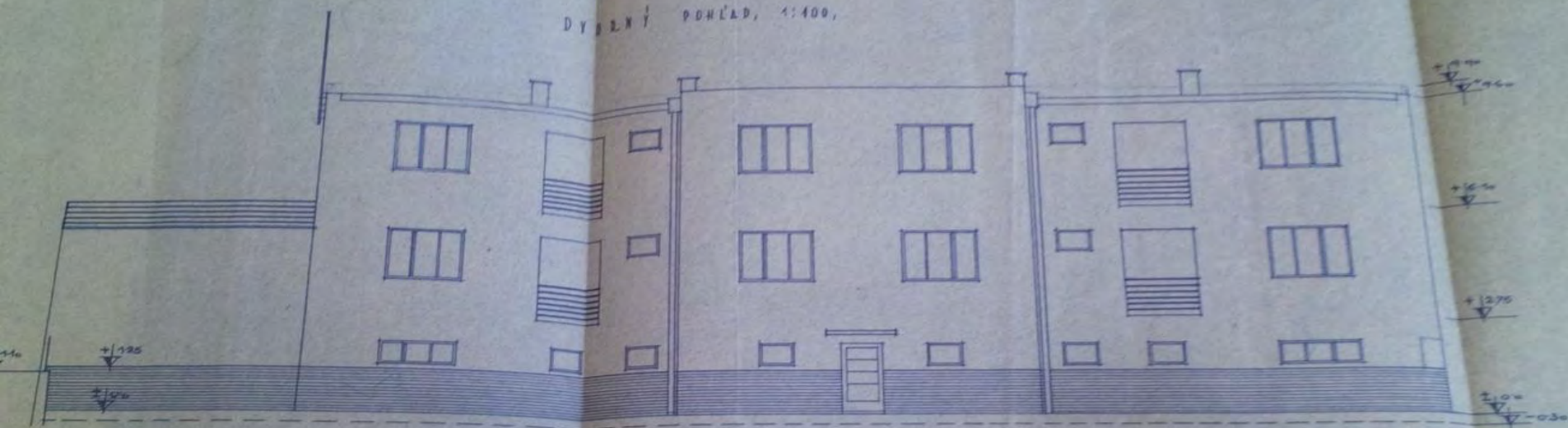

PARR.

ALEJIA,

OBYTNÝ DOM P. E. ŠEVČÍKA V TREŇČI, E.

DYBNÝ POHLED, 1:400,

ULICA
KOTICA

100 88

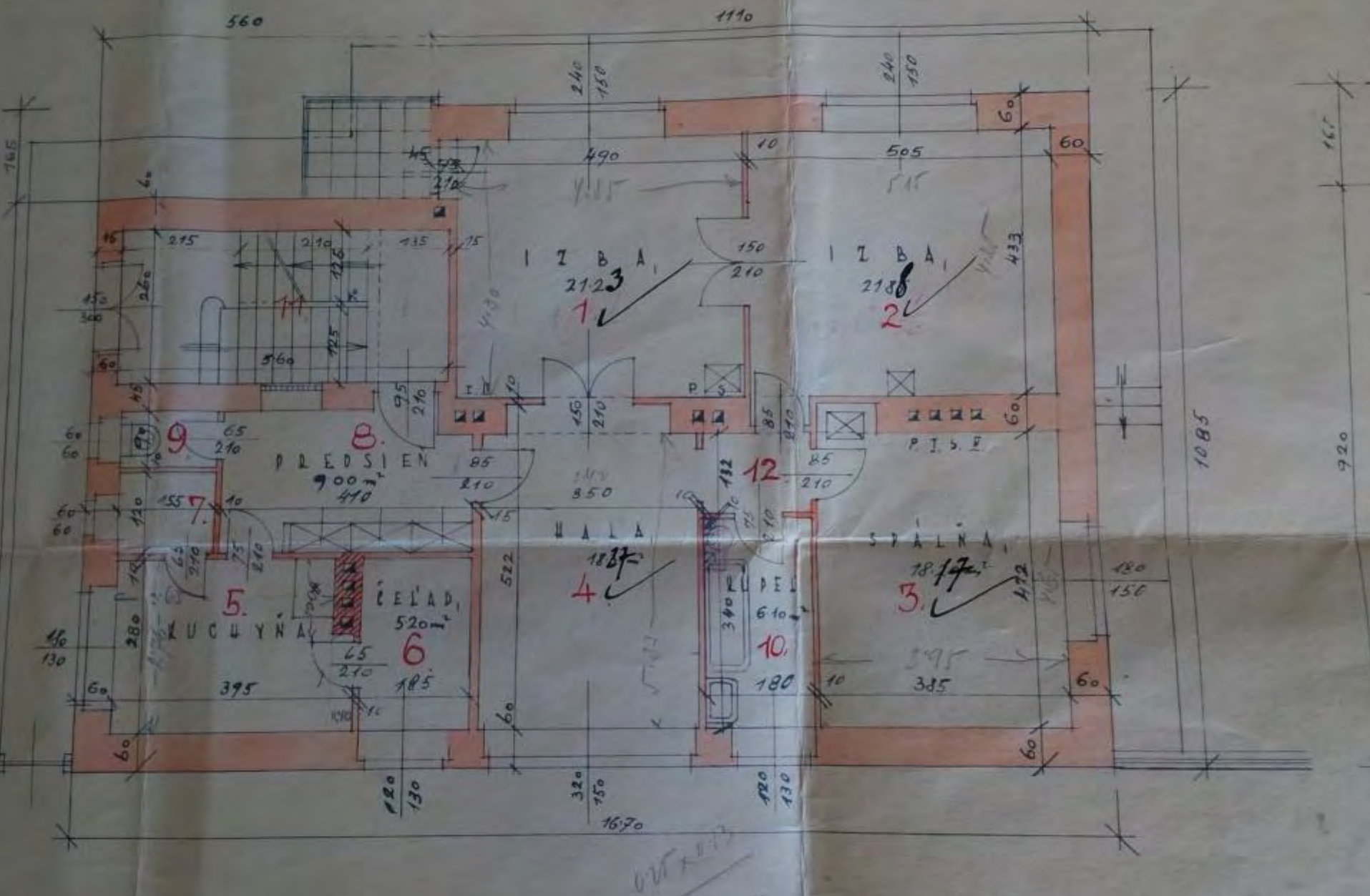
Odborník na
ZDRAVÉ ŽIVOTNÍ STYL
0905 888 786 500 m

Dom pána
Mórica Krámera

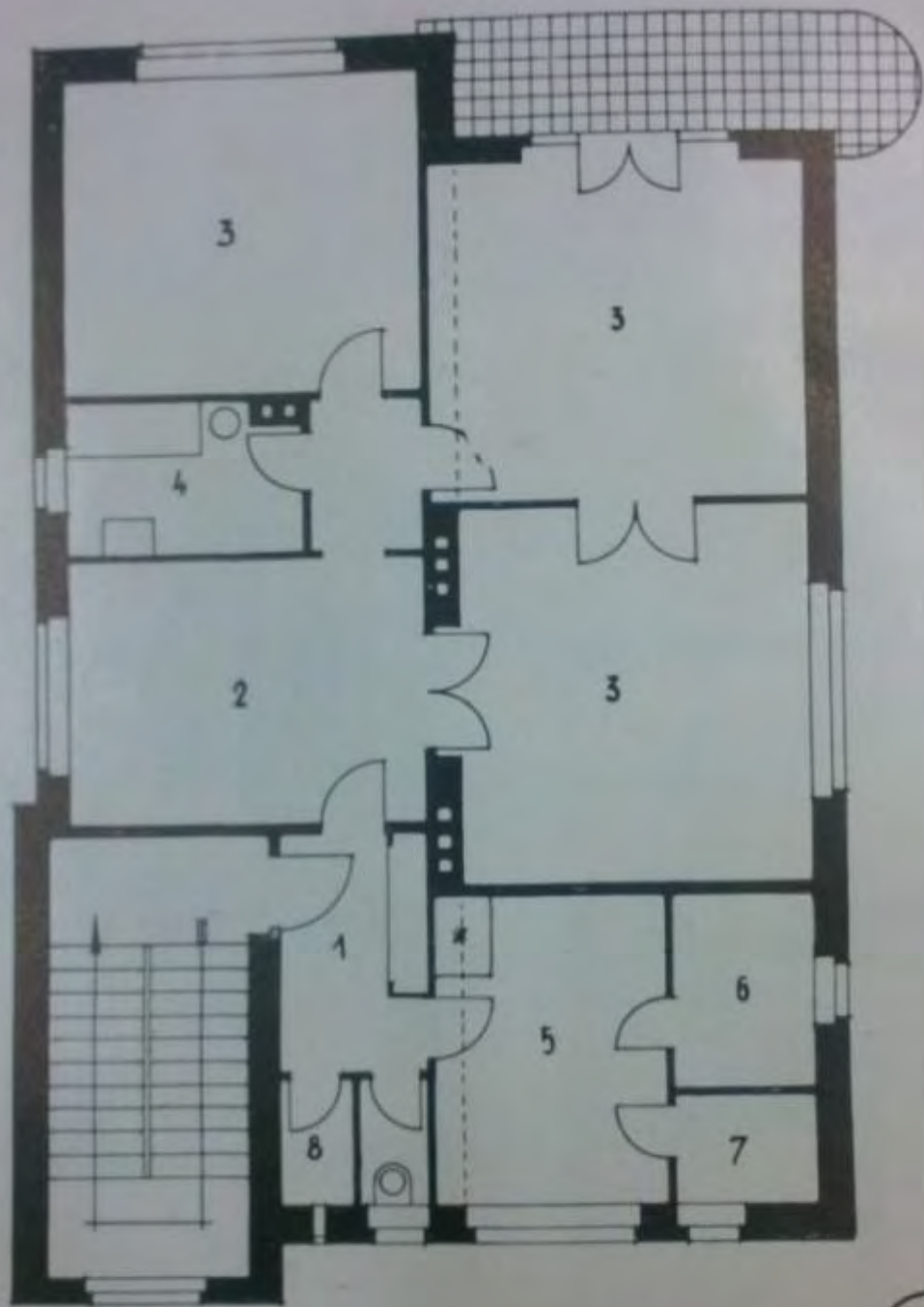

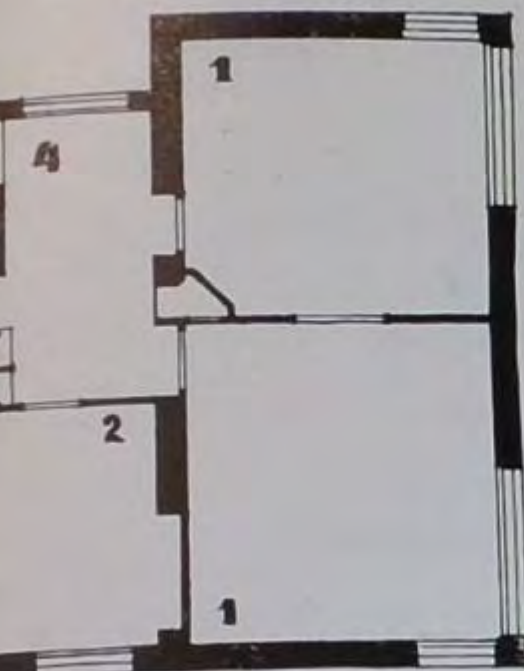

Obytný dom Z v Trenčíne K článku na str. 226.
Wohnhaus Z in Trenčín — Maison Z à Trenčín.

LETNÁ MESTSKÁ PLAVÁREŇ 1937

Po roku 1936 sa vážne uvažovalo o výstavbe nového vojenského závodu na výrobu lietadiel medzi Beckovom a Trenčínom. V tejto súvislosti vojsko uvažovalo v Trenčíne umiestniť a vystavať pomocné zariadenia a byty pre svojich zamestnancov. Tieto plány sa však v dôsledku rýchleho politického vývoja v Európe nerealizovali.

Pôvodne rezervovaný priestor pre vojenské záujmy mesto v rokoch 1936-37 využilo na stavbu mestského letného kúpaliska.

LETNÁ PLAVÁREŇ

1937

Mestská rada v Trenčíne poverila s vypracovaním projektu letnej plavárne Ing. Jána Černocha z Bratislavy. Jeho projekt zahrňoval železobetónovú konštrukciu bazéna, prírodný rúrový vodovod teplej vody z továrne Thiberghien až po kúpalisko a odpadový rúrovod.

Hlavnú budovu so šatňami projektoval staviteľ Alexander Maráky z Trenčína. Letná plaváreň bola odovzdaná do užívania v roku 1937.

BUDOVA SLOVENSKEJ SPORITELNE

Realizácia 1938

Projekt Ferdinand Silberstein 1934

Plyfunkčná funkcionalistická stavba je spojená v pešom parterom námestia plne presklenou fasádou. Prízemie tvoria priestory expozitúry sporiteľne a iné uličné prevádzky. Peňažný úrad je prístupný z nárožia. V osi objektu zo strany námestia je situovaný vstup do jeho kultúrnej a spoločenskej časti. V suteréne je umiestnené umiestnené kinov. Tri nadzemné podlažia tvoria veľkorysé prvorepublikové byty. Objekt má rovnú strechu s veľkými terasami. Ustúpené najvyššie podlažie nasadzuje domu korunu a sprístupňuje strešnú terasu.

BUDOVA MESTSKEJ SPORITELNE

Realizácia 1938

Projekt Ferdinand Silberstein 1934

STAVBU MESTISKEJ SPORITEJNE
Ing. Rudolf Trlč stavitel.
B. KATISLAVA S. KATISLAVA
INGENIERST. Ing. Rudolf Trlč stavitel. B. KATISLAVA S. KATISLAVA

RADIO ELEKTRO

PRÍZEMIE,
ALTERNATIVA,

1-4 APR 1936

Hodžova ulica
Foto Štátny archív

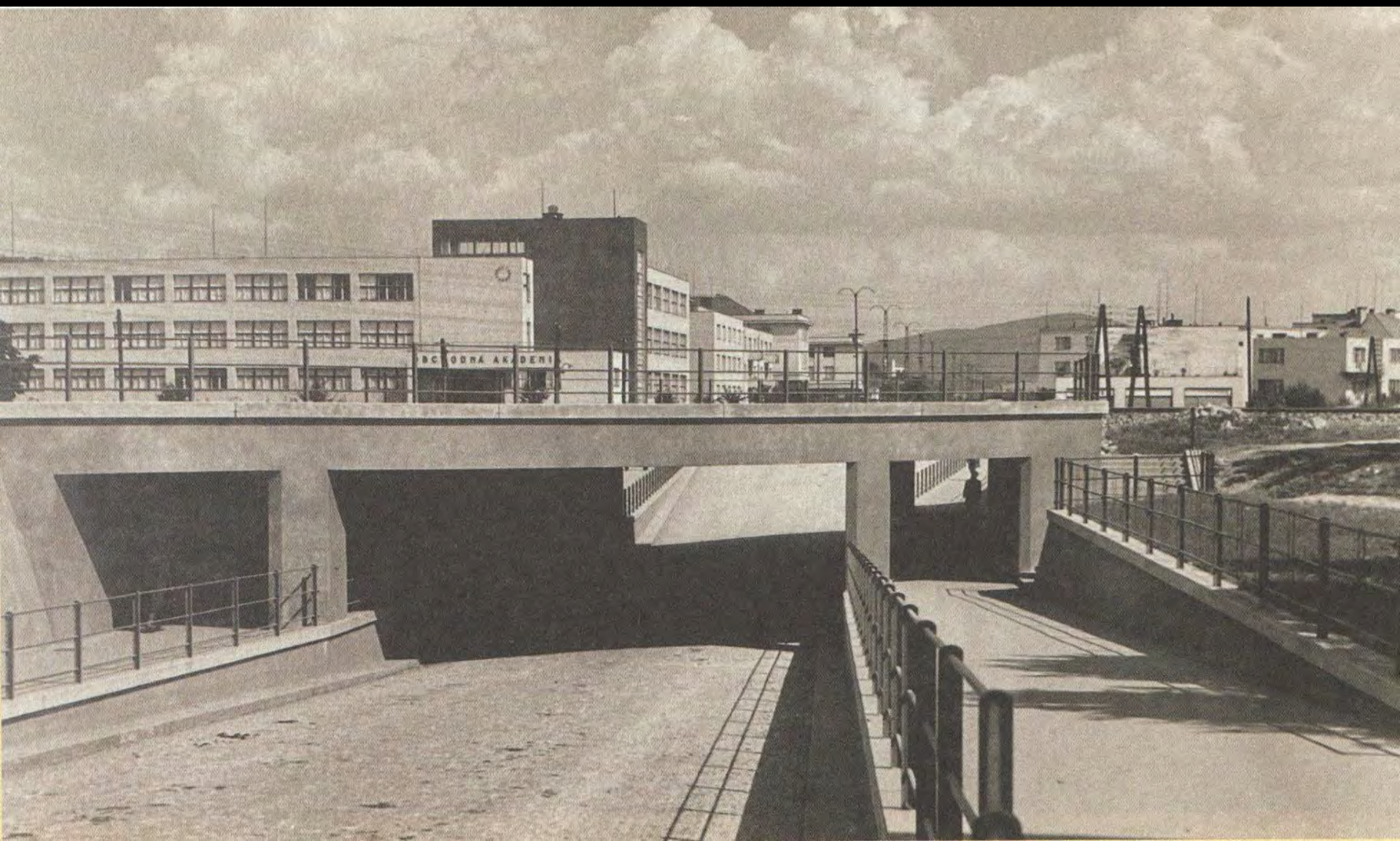
Stavalo sa rýchlo a kvalitne, Horná Sihot' sa v krátkom čase rozrástla o nové nájomné domy nielen pre vojakov a dôstojníkov. Väčšinou ich projektovali stavitelia Ján Barytus, Dominik Filipp.

Zaujímavosťou je, že ani naše mesto neobišla vlna premenovaní ulíc, v roku 1939 napríklad jednomyselne schválili nový názov pre Hodžovu ulicu, pomenovali ju ulicou Adolfa Hitlera. Po skončení druhej svetovej vojny jej vrátili pôvodné meno.

1941 **POD JAZD POD ŽELEZNIČNÚ TRÁŤ**
Ferdinand Silberstien
Foto: Štátny archív v Trenčíne

1941 PODJAZD POD ŽELEZNIČNÚ TRÁŤ

Pre lepšiu komunikáciu postavili na mieste železničných závor pri budove finančných úradov (donedávna Verejná knižnica) podjazd, ktorý zlepšil dopravnú situáciu tejto novovznikajúcej časti mesta.

Do užívania ho odovzdali **1. mája 1941**, takmer v nezmenenej podobe slúži dodnes.

Zrealizoval ho víťaz verejnej súťaže trenčiansko-teplická stavebná firma Jozefa Adameca.

Autorom architektonického riešenia podjazdu bol Ferdinand Silberstein

- **Druhý podjazd pod železničnú trať – nebol realizovaný**

Bol v regulačnom pláne z roku 1931 a mal byť pokračovaním Kukučínovej ulice

- **Tretí podjazd pod železničnú trať 1941**

Bol v regulačnom pláne z roku 1931 na spojenie starého mesta s Hornou Sihoťou pod železničnou traťou. Projekt vypracoval Ing. E. Schwatzbert z Bratislavy. Komisia Krajského úradu v Bratislave s navrhnutým riešením nesúhlasila a navrhla mestu trenčín, aby bol podchod širší na 5m.

Podchod realizoval staviteľ Dominik Filipp spolu s firmou Ing. Dohnányi.

Do užívania bol odobzdaný v roku 1941.

VILA DR. SÁZELA

Zlínsky architekt F. L. Gahura postavil pre lekára MUDr. Josefa Sázela a jeho manželku MUDr. Stanislavu Kovářovú-Sázelovú vilu s ordináciou a izbami pre pacientov. Jej architektonické riešenie malo blízko k tvarovému riešeniu corbusierovských vilových stavieb – záhradná fasáda stála na stĺpoch, lodžia bola jednoducho kubicky vykrojená a nad časťou strechy bolo charakteristické kulisové atikové prekrytie. Pôsobivým vnútorným priestorom bola hala s galériou a krbom. Hala prechádzala cez dve podlažia. Hore boli spálne a hosťovská izba. Nechýbala zimná záhrada a veľká terasa. Žiaľ, vila bola v roku 2005 zbúraná. Zaniklo tým jedno z dvoch diel tohto českého architekta na Slovensku a jeden z najvýznamnejších príkladov riešenia rodinného bývania svojho druhu nielen na Slovensku.

Dom na rohu

Foto Peter Haiduch 1981

POLIKLINIKA

Z významných verejnoprospešných stavieb pribudla do vybavenosti mesta budova Všeobecnej nemocenskej poisťovne neďaleko Dolného nádržia, ktorá uzatvorila Kollárovu štvrť

autor : Rudolf Stern
projekt 1935

INFEKČNÝ PAVILÓN ŠTÁTNEJ NEMOCNICE

1938-39

Na sklonku 1. ČSR sa ešte rokoch 1938-1939 sa podľa projektu akad. arch. Lehockého vybudoval nový infekčný pavilón štátnej nemocnice. Výstavba tohto objektu završila celú medzivojnovú etapu stavebných dejín mesta Trenčín, v ktorej sa mesto postupne preformovalo do modernejšej podoby sídelného útvaru

KATOLÍCKY DOM KULTÚRY

1938-1940

autor . Alexander Marákay, Dominik Filip

projekt 1938

realizácia 1940

MERINA, Strojovňa Turbogenerátorovne
autor František Benárik
projekt a realizácia &. 1931
vyhlásené za NKP 2021
zbúrané 2023

OLD HEROLD

Foto : Štátny archív